

1  
- 1724 / 1 - 94 / 95

## **Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers**

GEWONE ZITTING 1994-1995 (\*)

1 MAART 1995

### **WETSVOORSTEL**

**tot wijziging van het Gerechtelijk  
Wetboek inzake de verwijzing  
in de kosten**

(Ingediend door de heer de Clippele)

### **TOELICHTING**

DAMES EN HEREN,

Dit wetsvoorstel strekt ertoe het bepaalde in artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek, dat voorziet in de verwijzing in de kosten van de partij die bij een rechtsvordering in het ongelijk wordt gesteld, uit te breiden tot de honoraria van de advocaten en andere deskundigen.

Ondanks belangrijke inspanningen om het gerechtelijk apparaat te moderniseren is het recht op toegang tot de rechtsbedeling niet langer gewaarborgd, inzonderheid wegens de achterstand bij het gerecht en de kosten verbonden aan de rechtsbedeling. De achterstand bij hoven en rechtbanken is gedeeltelijk toe te schrijven aan de explosieve stijging van het aantal geschillen die het gevolg zijn van de toegenomen economische bedrijvigheid en de grotere complexiteit van het maatschappelijk verkeer. Bovendien stelt een partij vaak een rechtsvordering in om een regeling uit te stellen waarvan ze met zekerheid weet dat ze die uiteindelijk toch zal moeten aanvaar-

- 1724 / 1 - 94 / 95 .

## **Chambre des Représentants de Belgique**

SESSION ORDINAIRE 1994-1995 (\*)

1<sup>er</sup> MARS 1995

### **PROPOSITION DE LOI**

**modifiant le Code judiciaire  
en matière de condamnation  
aux dépens**

(Déposée par M. de Clippele)

### **DEVELOPPEMENTS**

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition de loi vise à étendre aux honoraires des avocats et autres experts les dispositions de l'article 1017 du Code judiciaire qui prévoient la condamnation aux dépens contre la partie qui a succombé à une action en justice.

En dépit des efforts importants entrepris afin de moderniser l'appareil judiciaire, le droit à l'accès à la justice n'est plus garanti notamment en raison de l'arriéré judiciaire et du coût d'accès à la justice. Une partie de l'arriéré judiciaire provient de l'explosion du nombre de litiges causés par l'accroissement de la vie économique et une plus grande complexité de la vie sociale. En outre, il arrive fréquemment qu'une partie introduise une action en justice pour retarder une solution qu'elle sait pertinemment qu'elle devra accepter, mais elle peut ainsi organiser son insolvabilité ou simplement gagner du temps. En outre, certaines actions sont introduites à tort en raison

(\*) Vierde zitting van de 48<sup>e</sup> zittingsperiode.

(\*) Quatrième session de la 48<sup>e</sup> législature.

den. Op die manier kan ze ervoor zorgen dat ze tegen die tijd onvermogen is, of wint ze gewoon wat tijd. Voorts wordt een vordering soms onterecht ingesteld wegens een onvoldoende kennis van bepaalde takken van het recht. Dat is het gevolg van de toenemende ingewikkeldheid van het recht, alsmede van het feit dat aanzienlijke kosten moeten worden gemaakt om bepaalde juridische materies behoorlijk te beheersen.

Tot nu toe dragen de partijen zelf rechtstreeks de kosten van de advocaten. Dat geldt evenzeer voor degene die het recht heeft geschonden, als voor het slachtoffer. De in het ongelijk gestelde partij draagt bijgevolg slechts een gedeelte van de kosten van de schade die ze heeft aangericht. Degene die de wet heeft nageleefd, wordt evenwel bestraft, aangezien hij de kosten voor zijn verdediging moet dragen. Het is niet overdreven te beweren dat kleine geschillen niet meer worden berecht, met uitzondering van het verzoek tot minnelijke schikking. Ieder niet-opgelost geschil groeit evenwel uit tot een persoonlijk en familiaal drama. Aangezien de beslechting van bepaalde geschillen soms zo lang aansleept dat de betrokkenen nog voor die beslechting overlijden, ontkomt de schuldige voor de rest van zijn leven aan een uitspraak. Doordat het niet mogelijk is om geschillen tegen redelijke kosten op te lossen, chanteert de sterke voortdurend de zwakke, die zich dan ook neerlegt bij een slechte regeling waarbij hij aanzienlijke schade lijdt. Op economisch gebied creëert zulks een klimaat van rechtsonzekerheid dat het nemen van initiatieven afremt. Waarom nog een onderneming of een zaak oprichten wanneer voortdurend het gevaar dreigt dat inspanningen teniet worden gedaan zonder dat er enige hoop bestaat op vergoeding binnen een redelijke termijn?

Onlangs werd voorgesteld om de honoraria van de advocaten door de sociale zekerheid te laten terugbetalen. Een dergelijke benadering verdient een grondig onderzoek. Zij zou de begroting van de gemeenschap bezwaren of financiële kosten voor de verzekeringsmaatschappijen meebrengen en is overigens geen structurele oplossing voor de achterstand bij het gerecht. Bovendien kan binnen een redelijke termijn waarschijnlijk geen resultaat worden verwacht, gelet op de omvang en de complexiteit van de hervorming.

Het veroordelen van de in het ongelijk gestelde partij tot het betalen van de honoraria van de advocaten lijkt een meer realistische oplossing, die volkomen in de lijn van onze traditie ligt. In die oplossing wordt reeds gedeeltelijk voorzien door artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt wat volgt: »Tenzij bijzondere wetten anders bepalen, verwijst ieder eindvonnis, zelfs ambtshalve, de in het ongelijk gestelde partij in de kosten, (...)». Dat beginsel wordt slechts systematisch toegepast voor bepaalde materies die voor de arbeidsrechtbank worden gebracht.

d'une maîtrise insuffisante de certaines branches du droit. Cette situation est la conséquence de la complexité croissante du droit et également du coût considérable qu'entraîne la maîtrise correcte de certaines matières.

Jusqu'à présent, les parties supportent directement les frais d'avocats. Ceci vaut tant pour la personne qui enfreint le droit que pour la victime. C'est ainsi que la personne en tort ne supporte qu'en partie le dommage qu'elle a causé. En revanche, la personne respectueuse du droit se voit pénalisée puisqu'elle doit supporter le coût de sa défense. Il n'est pas exagéré d'affirmer qu'il n'existe plus de justice pour les petits litiges, à l'exception du recours en conciliation. Or, chaque litige non résolu est vécu comme un drame personnel et familial. La longueur de certains litiges dépassant parfois l'espérance de vie des protagonistes, la personne en tort parvient à éviter toute justice de son vivant. L'absence de possibilité de résoudre à un coût raisonnable des litiges encourage un chantage permanent du fort contre le faible qui préférera se résigner à un mauvais arrangement le lésant considérablement. Sur le plan économique, cette situation crée un climat d'insécurité juridique qui freine les initiatives. A quoi bon entreprendre ou créer si l'on est menacé à tout moment de voir ses efforts anéantis sans espoir d'obtenir réparation dans des délais raisonnables.

On a récemment suggéré un remboursement des honoraires d'avocats par la sécurité sociale. Une telle orientation mériterait un examen approfondi. Toutefois, elle présente un coût budgétaire pour la collectivité ou un coût financier pour les compagnies d'assurances sans apporter de solution structurelle à l'arriéré judiciaire. En outre, compte tenu de l'ampleur et de la complexité de la réforme, il est probable qu'aucun résultat ne pourrait être atteint dans des délais raisonnables.

Condamner la partie qui succombe au paiement des honoraires des avocats semble une mesure plus réaliste et dans la droite ligne de notre tradition. Cette solution existe déjà en partie à l'article 1017 du Code judiciaire qui prévoit que « Tout jugement définitif prononce, même d'office, la condamnation aux dépens contre la partie qui a succombé, (...) ». Ce principe n'est appliqué systématiquement que pour certaines matières soumises au tribunal du travail.

Op dit ogenblik omvatten die kosten uitsluitend :

- de zegel-, griffie- en registratierechten;
- de prijs en de emolumenten en lonen van de gerechtelijke akten;
- de prijs van de uitgifte van het vonnis;
- de uitgaven betreffende alle onderzoeksmaatregelen, onder meer het getuigen- en deskundigenge'd;
- de reis- en verblijfkosten van de magistraten en griffiers en van de partijen, wanneer hun reis door de rechter bevolen is, en de kosten van de akten, wanneer deze uitsluitend met het oog op het geding opgemaakt zijn:

- de invorderbare kosten wegens het verrichten van bepaalde materiële handelingen.

De Franse, Nederlandse (artikel 56, Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) en Duitse regelingen breiden de gerechtskosten uit tot de honoraria van advocaten en andere deskundigen.

Dat beginsel wordt eveneens toegepast wanneer particulieren rechtstreeks een vordering instellen bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (reglement voor de procesvoering van het Hof van 19 juni 1991, artikel 69) en bij het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen (reglement voor de procesvoering van het Gerecht, 2 mei 1991, artikel 87) : de door de partijen in verband met de procedure gemaakte noodzakelijke kosten, in het bijzonder de reis- en verblijfkosten en het honorarium van de gemachtigde, raadsman of advocaat, worden daarbij als invorderbare kosten aange merkt.

Artikel 700 van het Franse Wetboek van burgerlijke rechtsvordering in de lezing van het decreet 76/714 van 29 juli 1976 bepaalt dat, wanneer het onbillijk is de niet in de gerechtskosten begrepen kosten van een partij uitsluitend ten laste van die ene partij te leggen, de rechter de andere partij kan veroordelen tot het betalen van een door hem bepaald bedrag aan de eerste partij. De bedragen die door deze worden gedragen en niet begrepen zijn in de gerechtskosten, stemmen overeen met de honoraria van de advocaten en van andere beroepsmensen (consultanten, deskundigen, technici), de kosten voor de samenstelling van het dossier (opzoekingskosten, fotokopieën, vaststellingen van deurwaarders, eventuele reiskosten van de cliënt enz.). De rechter moet derhalve als schadeloosstelling een bijkomende vergoeding toekennen die overeenstemt met het bedrag van de sommen die door de partij zijn gedragen en die billijkerwijze niet uitsluitend ten laste van die partij kunnen worden gelegd.

Die bedragen omvatten de honoraria die de advocaat aanrekent, ondanks het feit dat er een wanverhouding kan bestaan tussen het gevraagde honorarium en het belang van het geschil. Het honorarium moet worden berekend op grond van het

A l'heure actuelle ces dépens ne comprennent que :

- les droits de timbre, de greffe et d'enregistrement;
- le coût et les émoluments et salaires des actes judiciaires;
- le coût de l'expédition du jugement;
- les frais de toutes mesures d'instruction, notamment la taxe des témoins et d'experts;

- les frais de déplacement et de séjour des magistrats, des greffiers et des parties, lorsque leur déplacement a été ordonné par le juge, et les frais d'actes, lorsqu'ils ont été faits exclusivement en vue du procès;

- les dépens recouvrables justifiés par l'accomplissement de certains actes matériels.

Les systèmes français, néerlandais (article 56, Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) et allemands étendent ces frais de justice aux honoraires d'avocats et à ceux d'autres experts.

Ce principe est également applicable lorsque des particuliers introduisent directement une action devant la Cour de Justice des Communautés européennes (Règlement de procédure de la Cour du 19 juin 1991, article 69) et devant le tribunal de première instance des Communautés européennes (Règlement de procédure du tribunal, 2 mai 1991, article 87) : sont considérés comme des dépens récupérables, les frais indispensables exposés par les parties aux fins de la procédure et notamment les frais de déplacement et de séjour et la rémunération d'un agent, conseil ou avocat.

L'article 700 du Code français de procédure civile dans sa rédaction issue du décret 76/714 du 29 juillet 1976 prévoit que lorsqu'il est inéquitable de laisser à charge d'une partie les sommes exposées par elle et non comprises dans les dépens, le juge peut condamner l'autre partie à lui payer le montant qu'il détermine. Ces sommes exposées par la partie et non comprises dans les dépens correspondent aux honoraires versés à l'avocat, aux honoraires payés à d'autres professionnels (consultants, experts, techniciens), aux frais de constitution de dossier (frais de recherche, photocopies, constats d'huissiers, aux frais éventuels de déplacement du client, etc.). Le juge doit donc allouer à titre de dommages et intérêts une indemnité supplémentaire correspondant au montant des sommes exposées par la partie et qu'il est inéquitable de laisser à sa seule charge.

Parmi ces sommes, on prend en considération les honoraires demandés par l'avocat malgré la disproportion qui peut exister entre les honoraires et l'intérêt du litige. L'honoraire doit être calculé, au moins lorsque le barreau auquel appartient l'avocat a établi

minimumbedrag van de honorariumregeling, ten minste wanneer de balie waartoe de advocaat behoort een dergelijke regeling heeft opgesteld. Voor dat bedrag zou de rechtzoekende dus een advocaat kunnen hebben gevonden.

Vanzelfsprekend kan de rechter een bijkomende som toekennen, rekening houdend met de moeilijkheidsgraad van het geschil, de ingewikkeldheid ervan of de belangen die op het spel staan.

In België hebben bepaalde balies, zoals bijvoorbeeld de balie van Brussel, een honorariumregeling opgesteld. Die stelt evenwel alleen minimumbedragen voor de honoraria vast; advocaten die de minimumbedragen niet in acht nemen, kunnen een tuchtstraf oplopen.

Ten einde de toegang tot de rechtsbedeling te waarborgen, heeft de Duitse wetgever beslist alle proceskosten, met inbegrip van de honoraria van de advocaten, te doen betalen door de partij die in het geding in het ongelijk wordt gesteld. Voor de honoraria van de advocaten zijn een regeling van forfaitaire honoraria per klasse naar gelang van de waarde van het geding (« Streitgegenstand »), alsmede bijzondere regelingen voor geschillen zonder financiële gevolgen ingevoerd. De rechter veroordeelt de in het ongelijk gestelde partij tot het betalen van de honoraria die de winnende partij heeft gedragen, zulks volgens de forfaitaire tarieven (Brago). Dat doet geen afbreuk aan de vrijheid van de cliënt en de advocaat om in gemeen overleg een honorarium vast te stellen.

Hoewel de in het ongelijk gestelde partij normaal gezien wordt verwezen in de kosten van de partij die het proces wint, voorziet de Duitse wet in een aantal uitzonderingen :

« — de partij die het proces wint, betaalt de kosten wanneer de wederpartij het geschil niet heeft uitgelokt en onmiddellijk haar aansprakelijkheid heeft erkend;

— de partij die het proces wint, betaalt de kosten wanneer ze schade heeft willen berokkenen door een rechtsvordering in te stellen zonder dat de in het ongelijk gestelde partij in gebreke werd gesteld of wanneer niet is bewezen dat deze laatste heeft ingestemd met de risico's van een rechtsvordering;

— een verantwoordelijke derde of een andere partij kan in de gerechtskosten van de niet verschijnen-de partij worden verwezen.

De beslissing van de rechter heeft betrekking op het hele proces (het beginsel dat één uitspraak over de kostenregeling beslist) en op alle kosten van verdediging van de betrokken partij (« zweckentsprechenden »).

De Duitse regeling biedt blijkbaar zowel voor de winnende als voor de in het ongelijk gestelde partij een maximum aan garanties. De in het ongelijk gestelde partij komt niet voor verrassingen te staan wanneer ze verneemt welk bedrag aan honoraria ze moet terugbetalen aan de winnende partij. De bedragen die de in het ongelijk gestelde partij moet terugbetalen, moeten voldoende hoog zijn opdat ze de vaak

un barème, sur une base minimum de ce barème. En effet, pour ce montant, le plaideur aurait trouvé un avocat.

Mais, bien entendu, rien n'interdit au juge de fixer une somme supplémentaire compte tenu de la difficulté du litige, sa complexité ou des intérêts en jeu.

En Belgique, certains barreaux, tels que celui de Bruxelles disposent de barèmes. Toutefois, il ne s'agit que d'honoraires minimaux en dessous desquels les avocats sont passibles de sanctions disciplinaires.

Afin de garantir un accès à la justice, le législateur allemand a décidé de faire supporter tous les frais de procédure, y compris les frais d'avocats par la partie qui succombe à une action judiciaire. Pour les honoraires des avocats, il existe un système d'honoraires forfaitaires par classe en fonction de la valeur du litige (« Streitgegenstand ») et des règlements particuliers pour des litiges sans conséquences financières. Le juge condamne la partie qui succombe à payer les honoraires supportés par la partie qui gagne suivant ces tarifs forfaitaires (Brago). Ceci ne porte pas atteinte à la liberté de détermination des honoraires entre le client et son avocat.

Si en règle générale la partie qui succombe doit supporter les frais encourus par celui qui gagne le procès, le législateur allemand a prévu un certain nombre d'exceptions :

— la partie qui gagne le procès supporte les frais lorsque l'adversaire n'a pas provoqué le litige et a immédiatement reconnu sa responsabilité;

— la partie qui gagne le procès supporte les frais lorsque celle-ci a voulu nuire en introduisant une action en justice sans que la partie qui succombe ait été avertie ou qu'il n'ait pas été prouvé que celle-ci accepte les risques d'une action judiciaire;

— un tiers responsable ou une autre partie peut être condamnée à supporter les frais de justice supportés par la partie défaillante.

La décision du juge concerne l'entière responsabilité du procès (« Grundsatz der Einheitlichkeit der Kostenentscheidung ») et l'ensemble des frais encourus pour la défense (« zweckentsprechenden »).

Le système allemand semble présenter un maximum de garanties tant pour la partie qui obtient gain de cause que pour celle qui succombe. Celle-ci n'est pas surprise par le coût des honoraires qu'elle doit rembourser à la partie qui obtient gain de cause. Il importe de fixer les montants à rembourser par la partie qui succombe à un niveau élevé afin de couvrir le coût souvent important que représente une défen-

hoge kosten voor een degelijke verdediging kunnen dekken. Een spoedige invoering van de Duitse regeling lijkt moeilijk. Daartoe is een raadpleging van de balies en van andere beroepsverenigingen noodzakelijk.

Met de invoering van een dergelijke regeling wordt ernaar gestreefd dat de gemeenschap in een later stadium de gerechtskosten van de minstbedeelden volledig ten laste zou nemen. In de regeling waar de honoraria door de in het ongelijk gestelde partij moeten worden terugbetaald, zal de bijstand aan de minstbedeelden in veel gevallen neerkomen op het voorschieten van de honoraria die uiteindelijk door de in het ongelijk gestelde partij zullen worden betaald.

Het lijkt dan ook aangewezen in twee stappen te werk te gaan :

1) met ingang van het gerechtelijk jaar 1995 wordt het principe ingevoerd van de terugbetaling van de honoraria van advocaten, zoals die worden begroot door de rechter die de zaak in eerste aanleg heeft behandeld. Die stap is noodzakelijk om de reacties van magistratuur, balies en beroepsverenigingen te kunnen beoordelen. De winnende partij stelt aan de rechter een kostenbegroting voor op basis van precieze criteria, zoals het aantal uren dat aan het dossier werd besteed, de reis- en verblijfkosten enzovoort.

2) bij koninklijk besluit worden de tarieven bepaald die bijvoorbeeld met ingang van het gerechtelijk jaar 1996 van toepassing worden.

Voorts dient de Koning bij het Parlement verslag uit te brengen over de wijze waarop de toegang van de minstbedeelden tot de rechtsbedeling kan worden verbeterd.

## COMMENTAAR BIJ DE ARTIKELEN

### Artikel 1

Dit artikel voert het principe in dat de rechter verplicht is de in het ongelijk gestelde partij te veroordelen tot het terugbetalen van de honoraria die de winnende partij aan advocaten en andere deskundigen heeft betaald. De rechter kan van die verplichting alleen worden ontheven wanneer hij voor de in het ongelijk gestelde partij een geldige reden kan aanvoeren of wanneer de winnende partij klaarblijkelijk een tergend geding heeft aangepannen.

Opdat het hogere rechtscollege niet na elk vonnis of elk arrest de honoraria zou moeten bepalen, moet de zaak, nadat de beslissing in kracht van gewijsde is gegaan, opnieuw voor de eerste rechter worden gebracht, die definitief het bedrag bepaalt dat de winnende partij aan honoraria van advocaten en andere deskundigen heeft betaald.

se sérieuse. Une transposition dans de brefs délais du système allemand semble difficile et nécessiterait à la fois une consultation des barreaux, mais aussi d'autres organismes professionnels.

L'introduction d'un tel système permet d'envisager dans une étape ultérieure la prise en charge par la collectivité de l'ensemble des frais de justice par les plus démunis. Avec le système des remboursements d'honoraires par la partie qui succombe, l'assistance aux plus démunis consistera dans un grand nombre de cas à une avance sur honoraires à acquitter par la partie qui succombe.

Aussi, semble-t-il opportun de procéder en deux étapes :

1) à partir de la rentrée judiciaire de 1995, introduire le principe de remboursement des frais d'avocats, tels qu'ils sont évalués par le juge ayant connu de l'affaire en premier ressort. Cette étape nous semble nécessaire pour recueillir les réactions de la magistrature, des barreaux et des organisations professionnelles. La partie qui obtient gain de cause propose au juge une évaluation sur la base de critères précis, tels que le nombre d'heures consacrées au dossier, les frais de déplacements et cetera.

2) le Roi fixera par arrêté royal les forfaits applicables, par exemple, à partir de la rentrée judiciaire de 1996.

Enfin, il est important que le Roi dépose devant le Parlement un rapport sur les différentes alternatives possibles en vue d'améliorer l'accès à la justice par les plus défavorisés.

## COMMENTAIRE DES ARTICLES

### Article 1<sup>er</sup>

Cet article pose le principe de l'obligation du juge de condamner la partie qui succombe à supporter les frais d'avocats et d'autres experts supportés par la partie qui a obtenu gain de cause. Le juge ne peut être relevé de cette obligation que s'il fait état de justes motifs dans le chef de la partie qui a succombé ou en raison du caractère vexatoire manifeste de la procédure introduite par la partie qui a obtenu gain de cause.

Afin de décharger les juridictions supérieures de l'obligation de fixer les honoraires après chaque jugement ou arrêt, il conviendrait que, une fois coulé en force de chose jugée, l'affaire revienne devant le premier juge afin de fixer définitivement le montant des honoraires alloués aux avocats et autres conseillers de la partie qui a obtenu gain de cause.



Art. 2

Opdat de in het ongelijk gestelde partij niet ver-  
rast zou worden door de bedragen die ze aan hono-  
raria voor raadslieden van de winnende partij moet  
betalen, en om de taak te verlichten van de rechter  
die een dergelijke veroordeling moet uitspreken,  
stelt de Koning tarieven vast die bijvoorbeeld recht-  
streeks gebaseerd kunnen zijn op de in de Bonds-  
republiek Duitsland gangbare tarieven.

Die tarieven moeten voldoende hoog zijn om een  
gedegen verdediging mogelijk te maken. De rechter  
kan van die tarieven afwijken indien hij meent dat  
daartoe een geldige reden bestaat.

De tekst zelf moet ook vermelden dat zodanige  
tarieven geen afbreuk doen aan de vrije bepaling van  
honoraria en dat ze niet mogen worden aangewend  
om het belastbaar inkomen van advocaten en andere  
deskundigen te bepalen. Op die manier moet worden  
vermeden dat de tarieven te laag worden ingeschat  
en het onderhavige wetsvoorstel wordt uitgehold.

Art. 3

Om te voorkomen dat de bepaling van de tarieven  
door de Koning vertraging zou veroorzaken, moet het  
principe van de terugbetaling van de honoraria zo  
snel mogelijk van kracht worden.

Art. 4

Het onderhavige voorstel is slechts een stap in de  
richting van de democratisering van het gerecht. Een  
parlementair debat zou moeten worden gewijd aan  
de andere middelen om de rechtsbedeling toeganke-  
lijker te maken. De beroepsverenigingen die dat  
wensen, zouden bij het debat moeten worden betrok-  
ken. De Koning moet daarom bij het Parlement ver-  
slag uitbrengen over de verschillende oplossingen die  
ter zake worden voorgesteld.

Art. 2

Afin d'éviter que la partie qui succombe ne soit  
surprise par les sommes qu'elle doit verser à titre  
d'honoraires des conseils de la partie qui a obtenu  
gain de cause et afin de simplifier la tâche du juge qui  
procède à une telle condamnation, le Roi devrait  
établir des barèmes qui pourraient s'inspirer directe-  
ment de ceux existant en République fédérale d'Alle-  
magne.

Il est important que des barèmes soient suffisam-  
ment élevés en vue de permettre une défense sérieu-  
se. Toutefois, si le juge constate l'existence de justes  
motifs, il pourrait s'en écarter.

Il est important de prévoir dans le texte même que  
de tels barèmes ne portent pas atteinte à la liberté  
des honoraires et qu'ils ne peuvent être utilisés aux  
fins d'établir le montant des revenus imposables des  
avocats et autres experts intervenants. Ceci vise à  
éviter que les barèmes soient sous-évalués et que la  
présente proposition ne soit vidée de sa substance.

Art. 3

Afin d'éviter tout retard consécutif à l'adoption des  
barèmes par le Roi, il conviendrait que le principe du  
remboursement des honoraires entre en vigueur dès  
que possible.

Art. 4

La présente proposition n'est qu'une étape dans la  
voie de la démocratisation de la justice. Les autres  
moyens pour faciliter l'accès à la justice devraient  
pouvoir faire l'objet d'un débat auquel le Parlement  
devrait associer les groupements professionnels qui  
le souhaitent. A cette fin, il conviendrait que le Roi  
soumette au Parlement un rapport faisant état des  
différentes solutions possibles.

J.P. DE CLIPPELE

**WETSVOORSTEL****Artikel 1**

Aan artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek, waarvan de huidige tekst § 1 wordt, wordt een § 2 toegevoegd, luidend als volgt :

« § 2. Wanneer een rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is gegaan, veroordeelt het gerecht dat in eerste aanleg kennis heeft genomen van het geschil, de in het ongelijk gestelde partij of een derde tussenkomende partij tot de terugbetaling van de honoraria van advocaten en andere deskundigen die de winnende partij tijdens de procedure heeft betaald, behalve wanneer geldige redenen worden aangevoerd. »

**Art. 2**

Artikel 1022 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt :

« De Koning bepaalt de richttarieven voor de honoraria van advocaten. Die tarieven zijn voldoende hoog opdat de belangen van de partijen goed kunnen worden verdedigd. Ze moeten om de twee jaar worden aangepast. De vrijheid van de partijen bij het bepalen van de honoraria wordt niet aangetast door deze tarieven, die niet mogen worden aangewend om het belastbaar inkomen van de advocaten te bepalen. »

**Art. 3**

Artikel 1017, § 2, van hetzelfde Wetboek treedt in werking met ingang van het gerechtelijk jaar 1995.

**Art. 4**

Vóór 31 december 1996 brengt de Koning bij het Parlement verslag uit over de wijze waarop de rechtsbedeling toegankelijker kan worden gemaakt voor de minstbedeelden. Bij dat verslag voegt Hij de op schrift gestelde standpunten van de betrokken beroepsverenigingen, voor zover die standpunten Hem zijn meegedeeld.

7 februari 1995.

**PROPOSITION DE LOI****Article 1<sup>er</sup>**

A l'article 1017 du Code judiciaire, dont le texte actuel formera le § 1<sup>er</sup>, il est ajouté un § 2, libellé comme suit.

« § 2. Lorsqu'une décision de justice est coulée en force de chose jugée, la juridiction ayant connu en premier ressort d'un litige condamnera la partie qui a succombé ou un tiers intervenant au remboursement des honoraires d'avocats et autres experts supportés au cours de la procédure par la partie qui a obtenu gain de cause, sauf s'il est fait état de justes motifs. »

**Art. 2**

L'article 1022 du même Code est complété par un deuxième alinéa, libellé comme suit :

« Le Roi détermine des barèmes de référence relatifs aux honoraires d'avocats. Ces barèmes seront suffisamment élevés pour permettre une défense des intérêts des parties et ils doivent être réadaptés tous les deux ans. Ces barèmes ne porteront pas atteinte à la liberté des parties en matière d'honoraires et ils ne pourront être utilisés afin de déterminer le revenu imposable des avocats. »

**Art. 3**

L'article 1017, § 2, entre en vigueur à partir de la rentrée judiciaire de 1995.

**Art. 4**

Avant le 31 décembre 1996, le Roi soumet au Parlement un rapport sur les alternatives possibles en vue de faciliter l'accès à la justice des personnes défavorisées. Il y joindra les opinions écrites des organismes professionnels concernés, dans la mesure où de telles opinions Lui ont été communiquées.

7 février 1995.

J.P. DE CLIPPELE